

v barokovej poézii a v ľudovej poézii, nikdy nemali takú dôležitú funkciu ako v období romantizmu, čo vyplynulo predovšetkým z protikladnosti ako jednej z jeho základných črt. Analýza poézie štyroch najvýznamnejších štúrovských básnikov — S Chalupku, A Sládkoviča, J Kráľa a J Bottu — ukazuje, že antonymá prenikli do všetkých druhov tróпов a stali sa významným prostriedkom pri budovaní básnického obrazu, vyjadrovaní dôležitej myšlienky a často aj pointy básne

Ak sa pozrieme na frekvenciu antonymických dvojíc, zistíme tu istý vzťah medzi najfrekvencovanejšími antonymami a základnou noetickou a poetickou charakteristikou poézie jednotlivých autorov

U Sama Chalupku sa najčastejšie stretáme s dvojicou *deň — noc*, na druhom mieste je dvojica *hlboko — vysoko*. Keby sme však dvojice združili do väčších celkov na základe ich podobného významu, najfrekvencovanejšie by boli antonymá s významom *hore — dole*, ktoré sa podieľajú na premiataní priestoru do vertikálnej roviny (O dôraze na vertikálnu priestoru u Chalupku hovorí V Kochol v knihe *Poézia štúrovcov*, 1955) Takými antonymami sú *hlboko — vysoko*, *zhora — zdola*, *hory — doliny*, *nebo — zem* atď. Stretáme sa s nimi napríklad v básni Branko *A vy, bratia, tak urobte, / berte šable, jamu kopte / jamu kopte dohlboka, / hrob mi sypte dovysoka*. Spomínané dvojice sa často podieľajú aj na vytváraní hyperbolizovaného obrazu *zem dupotom a nebo rykom sa otriasa* (Mor ho!)

Z poetiky ľudovej slovesnosti čerpajú kontrastné obrazy, ktoré využívajú symboliku farieb a konštantné epiteta. Tieto obrazy sú budované na antonymach *čierna — biela*, *čierna — červená*, *striebro — zlato* a obyčajne vyjadrujú telesnú alebo duševnú charakteristiku hrdinu, jeho stav *A rybárke nežná rumeň / bielu tvár poliala* (Muráň). Samozrejme, že okrem základnej dvojice, napríklad *červená — biela*, sa do antonymických dvojíc môžu zapájať hociktoré slová zo synonymických radov, utvorených k členom základnej dvojice, ako to vidieť z ukážky. Kontrastný obraz môže stavať aj na inherentnom antonymickom princípe *Chodí šuhaj po hájučku, / bielu hlávku k zemi klom* (Žiaľ). Chalupka tu využil fakt, že v ľudovej piesni, hlavne v piesni baladického charakteru, sa so substantívom *zem* spája prívlastok *čierna*. Tento prívlastok je teda automaticky obsiahnutý aj v slove *zem* z uvedených veršov

U Janka Kráľa je najfrekvencovanejšia dvojica *deň — noc* (*večer — ráno*, *svit — mrk* a pod.), ktorá korešponduje so zobrazovaním temných stránok doby a s nádejou na ich prekonanie. Obrazy narodnej a sociálnej poroby J Kráľ buduje za pomoci antonym dvoma spôsobmi — zdôraznením polarít členov antonymickej dvojice *Kedyže vystúpi svetu jasna zora? / Kedyže vystúpi, kedyže vystúpi, / kedyže sa z noci jasný deň vylupi?* (Vyslobodenie), a zdôraznením postavenia uprostred antonymických pólov *Nad ňou ani*

nesvitáva, / ba ani len nemrkáva - / jej perinka sneh je biely, v jej dome vietor chumelí (K Slovenom). Takýto stav ničoty a bezvýchodiskovosti je u Janka Kráľa najvyšším stupňom biedy

Druhou najfrekvencovanejšou antonymickou dvojicou je dvojica *hory — doly*, *hory — doliny*, ktorá však, na rozdiel od Chalupku, väčšinou vymedzuje priestor v smere horizontálnom. J Kráľ ju používa v súlade s poetikou ľudovej slovesnosti na hyperbolické vyjadrenie diaľky *V dalekej krajine, za doly, horami* (Návrat), ale aj ako prostriedok, ktorý umožňuje spoluvtvárať obraz pohybu, voľnosti, búrliváctva a odhodlania hrdinu *Tú si budem hladat, kým jej nemám dosti*, (dobrej vôle - poznámka L K) *po horách, po dolách*, v *dialke a šiřosti* (Krakoviaky dobrovoľníkov)

Ostatné antonymá, ktoré sa v Kráľovom básnickom diele vyskytujú, majú pomerne vyrovnanú frekvenciu. Medzi nimi pozornosť upútavajú dvojice *nebo — zem*, *nebo — svet*, *nebo — peklo*, *človek — Boh*, *diabol — Boh*, ktoré sa hojne vyskytujú v Dráme sveta a nadobúdajú predovšetkým význam *dobro — zlo*. Medzi dobrom a zlom sa odohráva neustály zápas, ktorého najvyraznejší príklad vidieť v básni *Vojna*, kde stojí proti sebe Boh a Lucifer

V poézii Andreja Sládkoviča má najvyššiu frekvenciu antonymická dvojica *nebo — zem* a modelová dvojica *bytie — nebytie*. Druhú dvojicu sme utvorili umele, u Sládkoviča nachádzame viaceré dvojice významovo blízke k spomenutej „strešnej“ dvojici, napr. *kolíska — hrob*, *vzkriesenie — umučenie*, *žit — mriet*, *zrodí — umiera*, *spravi — zhubi*. Kým u J Kráľa dvojica *nebo — zem* znamená neprekonateľné protiklady, Sládkovič sa vo svojej poézii snaží predovšetkým o syntézu týchto protikladov, o dosiahnutie ich harmónie *slávno je, keď zem s nebom sa spojí / keď si duch s telom krásne pristrojí / nebesko-zemské objemy!* (Marína, 141 strofa). V uvedených veršoch ide o prekonanie základných životných rozporov, vyjadrených antonymickými dvojicami, ktorých členmi sú kategórie filozofické a naboženské *duch — telo*, *nebo — zem*. Pojmy *duch* a *nebo*, *telo* a *zem* zároveň vystupujú ako kontextové synonymá. Antonymická dvojica *duch — telo* teda vstupuje do synonymického vzťahu s dvojicou *nebo — zem*. Ich synonymickosť nevyplýva len z uvedených veršov, ale aj z celého kontextu skladby, pričom synonymický rad je ďalej rozvíjaný dvojicami ako *krása — špatnosť*, *láska — nenávisť*, *Boh — svet*, *božstvo — ľudskosť*. Frekvencia najčastejšie sa vyskytujúcej antonymickej dvojice je takto ešte zvýšená jej synonymickými dvojicami. Možno tu však hovoriť len o kontextovej synonymii. Uvedené slová sú zároveň kľúčovými slovami Sládkovičovej poézie

Výrazom spájania protikladov sú u Sládkoviča aj časté oxymorony a paradoxy. Oxymorony stavajú na antonymickom princípe protirečivosti, napríklad *slzou sladkou, radostnou ich hoji* (Zaspievam pieseň o slobodnej vlasti), kde si protirečivosť uvedomujeme cez dvojicu *sladky — slaný*, ktorej